POLOZAPOMENUTÉ VÁLKY

LUBOŠ TARABA

TA ZATRACENÁ SKÁLA

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565

TA ZATRACENÁ SKÁLA

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565

LUBOŠ TARABA

TA ZATRACENÁ SKÁLA

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)
prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)
doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií a žurnalistiky)
prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita v Liberci)
prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF ZČU, Katedra historických věd)
prof. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D. (Ústav historických věd, Univerzita Pardubice)

Copyright © Luboš Taraba, 2016, 2023
Cover © Jiří Arbe Miňovský, 2023
Drawings © Martin Ďásek, Jana Šouflová, 2023
Photos © Library of Congress, New York Public Library, Rijksmuseum Amsterdam, Wikimedia Commons, 2023
Czech Edition © Nakladatelství Epocha, Praha 2016, 2023

ISBN 978-80-278-0125-1 (print)
ISBN 978-80-278-1316-2 (ePub)
ISBN 978-80-278-1317-9 (mobi)
ISBN 978-80-278-1318-6 (pdf)

Toto je peklo, jež bylo vám přislíbeno.
Korán, Súra 36:63

EVROPA
A OSMANSKÁ ŘÍŠE
1565
země rakouských Habsburků
země španělských Habsburků
území závislá na osmanské říši
hranice Svaté říše římské
LR Lukánská republika
MA Mantovské vévodství
MI Milánské vévodství
MO Modenské vévodství
PA Parmské vévodství
RR Republika Ragusa
JP Janovská republika
SKOTSKO
IRSKO
ANGLIE
Londýn
Severní moře
DÁNSKÉ KRÁLOVSTVÍ
Baltské moře
PRUSKO
Varšava
POLSKO-LITEVSKÁ UNIE
Atlantický oceán
NIZOZEMÍ
BRANIBORSKO
MALÉ A STŘEDNÍ NĚMECKÉ STÁTY
SASKO
ZEMĚ KORUNY ČESKÉ
Praha
Krakov
Paříž
FRANCOUZSKÉ KRÁLOVSTVÍ
BAVORSKO
Vídeň
ARCIVÉVODSTVÍ RAKOUSKÉ
ŠVÝCARSKÁ KONFEDERACE
SAVOJSKO
TRANSYLVÁNIE
MOLDÁVIE
VALAŠSKO
Moháč 1526
Milán
MI
Benátky
MA
PA
MO
LR
TOSKÁNSKO
BENÁTSKÁ REPUBLIKA
OSMANSKÁ ŘÍŠE
Černé moře
Marseille
PAPEŽSKÝ STÁT
Řím
Jaderské moře
RR
JR
NEAPOLSKÉ KRÁLOVSTVÍ
Neapol
Konstantinopol
PORTUGALSKÉ KRÁLOVSTVÍ
Madrid
ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ
BALEÁRY
SARDINSKÉ KRÁLOVSTVÍ
Granada
Lepanto 1571
Prevesa 1538
Messina
SICILSKÉ KRÁLOVSTVÍ
Goletta
Peñón de Vélez de la Gomera
ALŽÍRSKO
MALTA
Malta 1565
KYPR
KRÉTA
TUNIS
Středozemní moře
Džerba 1560
MAROCKÝ SULTANÁT
Tripolis
BERBERSKÉ STÁTY

Malta v létě 1565. Rozmístění osmanské flotily a baterií kolem pevností a měst Řádu sv. Jana Jeruzalémského ve Velkém přístavu (Marsa). Mezi Birgu a Sengleou chybí dřevěná lávka, která obě města spojovala.

OBSAH

Bídní bastardi	9
Konec iluzí	33
Hnízdo zmijí	69
Moře galér	89
Nový domov	100
Svatí bojovníci	111
Zachránit duši	125
Živí mrtví	151
Křídla smrti	177
Malá pomoc	203
Pozemské peklo	221
Jako psi	231
Lepší zemřít	258
Grande soccorso	276
Alláhova vůle	309
Ordre de bataille	323
Chronologie vybraných událostí	326
Prameny a literatura	329

BÍDNÍ BASTARDI

Zářící slunce se pozvolna vyhouplo nad mořský obzor a brzy svými paprsky příjemně rozehřívalo kamenné hradby bílé pětiboké dělostřelecké bašty, zvané francouzsky *cavalier*, tyčící se směrem k moři před pevností San Elmo na výběžku poloostrova Sciberras. Opevněný bod strážil vjezd do tři a půl kilometru hluboké, na jednom místě až šestnáct set metrů široké zátoky, které místní říkali Marsa, zatímco jejich noví „páni" ji nazývali Velký přístav. Několik španělských žoldnéřů v kožených kabátcích a s přílbami na hlavách však nevěnovalo tomuto každodennímu divadlu sebemenší pozornost. Všichni si namáhali oči, aby rozpoznali, jaký mráček se objevil na obzoru asi pětačtyřicet kilometrů odtud. Brzy se z něj stal protáhlý mrak a později les plachet a stěžňů. V té chvíli už nikdo z nich nepochyboval. Ti, které už po několik dnů vyhlíželi, připlouvali.

Za chvíli přišel na kavalír sám velitel San Elma, šedesátiletý piemontský šlechtic Luigi Broglia. Místo tradičního černého pláště s bílým křížem už měl přes ramena přehozený jiný, v červeném provedení. Znamenalo to, že špitálníci, rytíři svatého Jana Jeruzalémského, poslední z trojice řádů, které vznikly na počátku křížových výprav v Jeruzalémě, aby chránily poutníky do Svaté země a případně bojovaly s „nepřáteli pravé víry", jsou opět

ve válce. Popel z hranice s posledními templáři na výběžku ostrova Île de la Cité uprostřed Paříže rozfoukal vítr už před více než dvěma sty padesáti lety. Německé rytíře, kteří brzy opustili Svatou zemi, aby bojovali proti pohanům na východě Evropy, o jejich vlast na břehu Baltského moře – poté co před čtyřmi desítkami let přestoupil k luteránům – obral velmistr Albrecht Braniborský. A tak už pouze johanité, jak se jim také říkalo, zůstávali věrní dávné přísaze starat se o křesťanské poutníky a bojovat s „nevěřícími". Ta je z Jeruzaléma přivedla až sem na nepříliš pohostinnou Maltu, k níž se nyní majestátně blížila válečná flotila sultána Sulejmana I., aby je odtud jednou provždy smetla do moře.

Na stožár v San Elmu vylétla rudá řádová vlajka a z kavalíru zaduněl výstřel z těžkého děla, *culveriny*. Po pár desítkách vteřin se ozval jako opožděná ozvěna kanon z necelý kilometr vzdálené pevnosti San Angelo na protilehlém břehu. Velitelé tamní stočlenné posádky Vasino Malabalia a Luis Sanseneme zvaný Luserches oznamovali, že jejich muži také zahlédli nepřátelské galéry. Další výstřel znamenal, že nebezpečí vzal na vědomí Pedro de Mesquita, vojenský velitel maltské metropole Mdiny, nazývané také Cittá Notabile a vzdálené od San Angela necelých pět kilometrů. Jako poslední se stejným způsobem přihlásil z citadely na sousedním ostrově Gozo tamní guvernér Juanoto Torrelas. V městečku Birgu – spojeném s pevností San Angelo padacím mostem – stejně jako v nedaleké osadě Senglea, ležící na sousedním výběžku zvaném Ostrov svatého Michala, se rozdrnčela okna, jak spustily kostelní zvony a vojenští bubeníci spolu s trubači. Všichni všeho nechali a utíkali na hradby. Zadýchaní, mnozí s neskrývanými obavami, přihlíželi defilé impozantní válečné flotily „velkého Turka".

V maltských vesnicích, *casal*, zavládl zmatek. Nervózní vesničané nakládali chvatně na osly a muly koše s jídlem a vším potřebným. Z ohrad a stájí vyháněli kozy, ovce a krávy, aby je vzali s sebou.

Někteří spěchali v mracích prachu po kamenitých cestách do nitra ostrova, kde se na skalnatém vrchu za dvojitým pásem omšelých hradeb kolem kostela svatého Pavla krčily domy a paláce místní šlechty. Mdina – připomínající řadou opuštěných ulic spíše město duchů než ostrovní metropoli – jim měla poskytnout ochranu před obávaným nepřítelem stejně jako bývalá rybářská vesnice Birgu, nyní sídlo řádu. Jenže u tamní Aragonské brány už stál jeden z rytířů, kapitán válečné galéry Gabriel Gort, a část uprchlíků rovnou posílal do sousední Senglei, protože by se do Birgu všichni nevešli. Azyl najdou za zdmi zahrady vybudované Sengleovým předchůdcem Juanem de Homedes y Coscón. Na ostrově Gozo utíkali všichni do jediného opevněného místa, do staré pevnosti, jejíž hradby na kulatém skalnatém ostrohu alespoň vyvolávaly určitý pocit bezpečí před hordami pirátů a Alláhových „svatých bojovníků", *gazi*.

Než z Birgu vyrazil houf ozbrojených jezdců doprovázejících místního protomedika, městského lékaře Camilla Rossu pověřeného úkolem otrávit několik málo studní a pramenů, k nimž by se mohl nepřítel dostat, odrazily kolem poledne od mola v Birgu čtyři řádové válečné galéry. Na zádi jedné z nich stál čtyřicetiletý rytíř Mathurin d'Aux de Lescout. Třebaže se mu třásly ruce a vlasy zbělely během dvanácti hodin, které strávil pod galérou, kterou převrátila půlhodinová bouře, jež na Maltě zabila na pět tisíc lidí, mezi Gibraltarem a Konstantinopolí nebyl jediný křesťanský kapitán ověnčený takovým věhlasem, ale také strachem a nenávistí jako tento šlechtic z Armagnacu, známý více pod válečným jménem Mathurin Romegas. Galéry hnané záběry dlouhých vesel, u kterých seděli s řetězy na nohou křesťanští galejníci a muslimští zajatci, propluly během pár minut Velkým přístavem a kolem pevnosti San Elmo zamířily na otevřené moře. Osmanští kapitáni brzy malý houf nepřátelských lodí zaznamenali, ale nevěnovali mu pozornost. Pokračovali dále jako na přehlídce u Zlatého rohu v Konstantinopoli.

Ještě předtím se na náměstí v Birgu sešikovalo asi tisíc mužů, vesměs španělských arkebuzírů a pikenýrů doplněných o stovku příslušníků řádu a několik desítek jezdců. Guillaume de Coppier, jmenovaný před dvěma měsíci maršálem, tedy vrchním velitelem řádového vojska, s nimi vyrazí k zátoce Marsaxlokk na jižní straně ostrova, k předpokládanému místu přistání invazního loďstva. Jezdci dostali navíc instrukce varovat všechny vesničany, co potkají, a nasměrovat je do Mdiny.

Coppier brzy oznámil, že nepřátelské lodě kvůli špatnému větru nemohou do zátoky vplout. Jakmile bylo jasné, že v nejbližších hodinách nemohou zastavit ani nikde poblíž Velkého přístavu, jednasedmdesátiletý velmistr Jean de la Valette svolal většinu z přibližně pěti set padesáti řádových rytířů a „služebných bratrů ve zbrani" do kostela svatého Vavřince „u moře" ke svaté zpovědi a na mši. „Vysoký a dobře stavěný" La Valette, jak ho popsal jeden současník, byl jedním z několika posledních přímých protagonistů nuceného exodu řádu z ostrova Rhodos před dvaačtyřiceti lety, odkud je vyhnal týž sultán Sulejman, který je chtěl nyní definitivně zničit. „Strašná armáda odvážných barbarů napadla náš ostrov. Tito lidé, mí bratři, jsou nepřáteli Ježíše Krista. Dnes jde o obranu naší víry, jinak korán vytlačí evangelium. Bůh dnes žádá naše životy, kterými mu sloužíme. Šťastní budou ti, kteří tuto oběť přinesou jako první," rezonovala slova v pořadí devětačtyřicátého velmistra chrámovou lodí. Všichni věděli, že je čeká boj na život a na smrt. Přesto prý odcházeli z kostela, jako kdyby „se znovu narodili".

Zatímco se po mši ve velkém sále pevnosti San Angelo sešla válečná rada, Osmané pozvolna obeplouvali Maltu. Válečné galéry a o něco menší galeoty se stejně jako nákladní lodě držely ve třech velkých skupinách s odstupem za vedoucí galeotou, měřící průběžně hloubku mořského dna. Mezi galérami se vyjímala admirálská *lanterna* nesoucí na zádi stříbrný čtverec se zlatou kupolí a půlměsícem

Jean de la Valette.

doplněným o koňský ohon. Znamenalo to, že sultán Sulejman je duchem přítomný, byť zůstal doma v konstantinopolském paláci Topkapi, postaveném jeho pradědem Mehmedem II.

Ze skalisek nedaleko narychlo opuštěné rybářské osady Żurrieq se Coppier díval, jak nepřátelské lodě proplouvají mezi maltským pobřežím a pět a půl kilometru vzdáleným skalnatým ostrůvkem Filfla. Jeden z rytířů, Ramon Fortuyn, je pečlivě počítal. Zastavil se na čísle tři sta osmdesát. Za soumraku zamířil Coppier do metropole ostrova Mdiny.

Když Osmané zakotvili v široké zátoce Ghajn Tuffieha, kde stráví první moc na ostrově, v Mdině z toho vyvodili, že prvním cílem útoku bude jejich město. Třebaže si místní šlechtické rodiny udržovaly od johanitských rytířů ostentativní odstup, ještě týž večer vyslaly do Birgu hraběte Lucu d'Armenia se vzkazem, že budou město bránit, poskytne-li jim řád ještě další vojáky, jinak se zavřou v tamní citadele a tam, s pomocí boží, přečkají obležení. La Valette nemohl ponechat takovou nabídku bez povšimnutí už proto, že řada maltských šlechticů představovala důležitou posilu pro řádovou jízdu. Mdina se navíc nabízela jako ideální místo, kam kavaleristy uklidit, protože v Birgu nebo Senglei, budou-li obklíčeny, by byli k ničemu a jejich koně by navíc spotřebovávali drahocennou vodu a obilí. Kapitán Juan de Eguaras, velící všem dvěma stům osmdesáti jezdcům, včetně třiceti řádových rytířů, tak brzy dostane rozkaz nevracet se do Birgu, odkud se navíc do Mdiny okamžitě přemístí ještě sto padesát španělských žoldnéřů kapitána Giovanniho Vagnoneho společně s dvěma sty padesáti Malťany, příslušníky pomocného vojska. Počet vojáků v Mdině tak dosáhne patnácti set padesáti. Třebaže se na válečné radě ozvaly hlasy, že by bylo vhodnější ponechat jak Mdinu, tak třináct kilometrů vzdálenou citadelu na Gozu jejich osudu, velmistr nesouhlasil. Když už nic jiného, obě místa mu umožňovala zůstat

v kontaktu se španělským místokrálem na Sicílii donem Garcíou Álvarezem de Toledo, který měl řádu na Maltě, bude-li napaden, přijít na pomoc.

Po celou noc bylo živo také na předměstí u bašty San Michele, „známém jako Bormla" (Stráň Páně). Muslimští otroci tu bourali domy vesničanů, aby nemohly posloužit nepříteli. Kameny ze stržených staveb dopravovali za hradby San Michele, případně do sousedního Birgu. Poslouží jako materiál na opravy, případně budou po ruce vojákům na hradbách proti nepříteli v příkopu pod nimi. Velmistr nezapomněl ani na válečné lodě. Z celkového počtu sedmi řádových galér jich bylo na Maltě v dané chvíli šest. Chybějící *lanterna* kapitána Pierra de Roquelaure Saint Aubin se tou dobou pohybovala někde poblíž Berberského pobřeží, kam ji de la Valette poslal na průzkum. Protože se do vodního příkopu mezi San Angelo a Birgu mohly vtěsnat jen tři lodě – asi pětačtyřicet metrů dlouhá a šest metrů široká *San Giovanni* spolu s dvojicí velitelských *capitan* –, zbývající dvě galéry, *Corona* a *San Gabriele,* jejich posádky potopily kousek od Birgu, aby bylo možné je později vyzvednout a znovu použít. V přístavu zůstala osamocena jen velká osmanská nákladní *maona*, kterou ukořistil před několika měsíci rytíř Romegas. Prozatím jí u mola dělala společnost galéra *San Giacomo,* připravená kdykoli odrazit od břehu. Menší lodě vytáhli námořníci a rybáři z vody a uložili je, případně je ukryli do lépe chráněných zákoutí přístavu. To však neplatilo pro malou fregatu, která dopraví na Sicílii italského rytíře Giovanniho Castruzza s velmistrovým dopisem pro španělského místokrále, že se tři hodiny po východu slunce v úterý 18. května 1565 objevilo na dohled sto třicet nepřátelských galér doprovázených třinácti nákladními maonami a dalšími pěti velkými loděmi. „Očekávám Vaši pomoc," končil dopis, který bude mít don García de Toledo už následující den na stole ve své rezidenci v Messině.

Disegno dell Isola di Malta con li porti & forti, come al presente si vede, cauato dalli disegni mandati da Malta et insieme del Campo de infideli dal quale hora si troua assediata, & il tutto annotato per Alphabeto,
A Castel S. Angelo habitation dal R.mo Gran Maestro
B Borgo.
C Borgo S. Michelle
D Castello S. Elmo
E S. Saluatore
F Monte delle forche
G Colle di S. Margarita
H Terreni lauorati cinti de muri secchi
I Forte cominciato da Turchi
L Giardino dall' Ill.mo & R.mo S.r Gran Maestro
M Casale
N Porto Musetto
O Porto de Marza sirocco di doue sono entrati li Turchi
P Fonte della Marza
In Roma per Antonio Lafreri nel anno. 1565.
Con gratia & priuilegio.
ISOLA DI M
TRAMONTANA
Cala de San Paolo
Benorrat
CVMINO
Fonte
LACITTA
ONENTE
MIGLIA
1
2
3
4
5
6
Misura con la quale è misurato Lisola.

Malta v obklíčení osmanské flotily.

Ta zatracená skála

Během několika dnů proletěla Evropou zpráva, že „nevěřící" napadli pomyslnou bránu do západního Středozemí. „Kdyby Turci ovládli Maltu, není jisté, jaké další nebezpečí by pro zbytek křesťanstva následovalo," dala se slyšet anglická královna Alžběta I. Ačkoli jako anglikánka měla vůči papeži Piu IV. a „nejkatoličtějšímu" králi Španělska Filipovi II. více než výhrady, a třebaže její otec Jindřich VIII. Řád svatého Jana Jeruzalémského v Anglii zlikvidoval a jeho nemalý majetek zabavil, tentokrát byla, alespoň v duchu, na straně asi osmi tisíc mužů chystajících se k nerovnému boji. Stejně jako všichni ostatní, i ona si uvědomovala, že začíná další kolo zápasu o to, zda podobně jako na Balkáně vyrostou i v další části křesťanského světa místo kostelů mešity a minarety. Navíc hrozilo, že by to mohlo vyvolat povstání desítek tisíc morisků, Maurů žijících ve Španělsku. Třebaže přijali katolickou víru, bez níž by nemohli zůstat, v duchu zůstávali muslimy.

Prozatím z tohoto souboje vycházeli jako vítězové potomci náčelníka tureckého kmene Kyie. Před více než třemi sty lety takřka nikdo v Evropě o Osmanovi a jeho „svatých bojovnících", dotírajících na jihovýchodní hranici byzantské říše, neslyšel. Stačilo však jediné století a „velký Turek" se stal evropskou noční můrou.

Když první říjnový den roku 1520 vstoupil tehdy šestadvacetiletý Sulejman do paláce Topkapi, aby se jako v pořadí desátý sultán ujal vlády po svém otci, biskup z Nocery Paolo Giovio, sloužící jako osobní lékař kardinála Giulia di Giuliana de'Medici, to glosoval slovy, že „děsivého lva" Selima I., který během osmileté vlády zdvojnásobil rozlohu své říše na téměř čtyři miliony kilometrů čtverečních, vystřídalo „milé jehňátko". Stejně jako jiní, i on pokládal kultivovaného, vzdělaného a zlatníkem vyučeného Sulejmana za „nebojechtivého a mírumilovného". Uplynulo pár měsíců a Giovio, působící zároveň jako diplomat papežského stolce, musel uznat, že se jako prognostik neosvědčil.

Sulejman, kterému Evropa později přisoudí přízvisko „Nádherný“, zatímco jeho poddaní ho nazvou „Zákonodárcem“, hned na jaře následujícího roku vyrazil v souladu s tradicí svých předků jako „dobyvatel západních a východních zemí“ na první válečnou výpravu. Držel se přitom rady svého umírajícího otce: „Budeš velkým a mocným vládcem, zmocníš-li se Bělehradu a vyženeš-li rytíře z Rhodu“. Jen co Sulejman vkročil v září 1521 do právě dobytého Bělehradu, pokládaného za klíč k Uhrám a střední Evropě, adresoval nedávno zvolenému velmistrovi Řádu svatého Jana Jeruzalémského dopis s výzvou, aby se stal se svými rytíři jeho „drahým přítelem“. Pokud odmítne, Rhodos, kde řád sídlil už dvoustým dvanáctým rokem, dopadne jako „jiná krásná a silně opevněná města […] zničená buď ohněm, nebo mečem“. „Velice dobře jsem porozuměl tomu, co má váš dopis znamenat,“ odpověděl sedmapadesátiletý Philippe Villiers de L’Isle-Adam do Konstantinopole. „Nyní, když tomu strašnému Turkovi patří Egypt a Alexandrie a v jeho moci se nachází celá východní část římské říše […], pozře nejen Sicílii a Itálii, ale i celý svět,“ prorokoval malověrně druhorozený syn florentského vládce Lorenza de’Medici, papež Lev X. Třebaže pouhé tři roky předtím vyhlásil „proti Turkovi“ křížovou výpravu, nyní aby se bál, zda se v papežských přístavech Ancona nebo Civitavecchia neobjeví sultánovy galéry vezoucí vojsko k útoku na Svaté město. V necelých šestačtyřiceti letech netušil, že si v papežství, když už mu ho Bůh dal, jak se vyjádřil, bude užívat jen pár týdnů života a že Osmany – stejně jako wittenbergského kazatele Martina Luthera a jeho pětadevadesát tezí – po něm zdědí jeho nástupci.

Ačkoli Sulejmanova moc sahala od Uher po Persii, od Černého k Rudému moři a odtud přes Egypt až daleko na západ Berberského pobřeží, Středozemní moře, kterému Osmané říkali Bílé, bylo daleko vzdálené tomu, aby ho mohl pokládat plně za své.